

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ
ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Досліджено різні аспекти зовнішньополітичної діяльності України у сфері боротьби зі злочинністю. Основну увагу приділено розкриттю міжнародного механізму з протидії злочинності за участю України на двосторонньому, регіональному й універсальному рівнях.

**ВОЙЦИХОВСКИЙ А. В. МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В БОРЬБЕ
С ПРЕСТУПНОСТЬЮ КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ВНЕШНЕЙ
ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ**

Исследованы разные аспекты внешнеполитической деятельности Украины в сфере борьбы с преступностью. Основное внимание уделено раскрытию международного механизма по противодействию преступности при участии Украины на двустороннем, региональном и универсальном уровнях.

**VOITSIHOVSKY A. INTERNATIONAL COOPERATION IN FIGHTING AGAINST
CRIMINALITY AS A PRIORITY DIRECTION OF UKRAINIAN FOREIGN POLICY**

Different aspects of Ukrainian foreign policy activity in the sphere of fighting against criminality are researched. Special attention is paid to disclosing international mechanism on counteraction criminality with participation of Ukraine on bilateral, regional and universal levels.

Злочинність на сучасному етапі розвитку суспільства становить надзвичайно серйозну небезпеку для його подальшого розвитку. Вийшовши за межі кордонів певної держави, злочинність набула небезпечного транснаціонального характеру. Сьогодні уряду будь-якої держави (незалежно від засобів і ресурсів, якими вона володіє) украй складно вживати заходів, ефективних для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, не вдаючись до тієї або іншої форми міжнародного співробітництва. Усі країни світу повинні усвідомлювати, що жодна з них не захищена від зіткнення із транснаціональною злочинністю. Саме тому в сучасному міжнародному праві боротьба зі злочинністю належить до пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва усіх держав і зумовлена необхідністю взаємодії держав у цій важливій справі.

Враховуючи те, що Україна стала об'єктом зростаючої зацікавленості міжнародних злочинних угруповань (зокрема у сферах відмивання «брудних» грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, зброєю, небезпечними матеріалами, наркотичними речовинами тощо), то вирішення Україною важливих соціально-економічних, політичних та інших завдань практично неможливе без її участі в міжнародному співробітництві в боротьбі зі злочинністю, в діяльності міжнародних правоохоронних організацій. З огляду на це участь нашої

держави у міжнародній співпраці у галузі протидії злочинності, на основі норм і принципів міжнародного права є досить важливою. Цілком зрозуміло, що таке співробітництво України з країнами світу, міжнародними організаціями є вагомим умовою успішного вирішення багатьох проблем не лише зовнішньополітичного, зовнішньоекономічного, а й внутрішнього характеру.

Важливість здійснення міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю для України потребує більш детального комплексного наукового дослідження окремих питань, пов'язаних із цією діяльністю. Деякі проблемні питання міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, у тому числі за участю України, дедалі частіше стають предметом обговорення в засобах масової інформації, в наукових колах, а також предметом гострих дискусій. Саме це визначає актуальність даного наукового дослідження як у внутрішньо-територіальному, так і в міжнародно-правовому аспектах.

Механізм здійснення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю висвітлюється в загальних працях з міжнародного права, у навчальних підручниках та посібниках. Серед науковців, що досліджують окремі аспекти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, у тому числі за участю України, слід відмітити В. В. Бикова, В. Н. Каламкар'яна,

В. М. Волженкіна, В. А. Карташкіна, І. І. Лукашука, Є. Г. Ляхова, С. В. Черніченка, О. І. Виноградова, П. Д. Біленчука, С. Є. Єркенова тощо.

Зважаючи на доцільність даного наукового дослідження, у рамках статті зупинимось на розкритті зовнішньополітичної діяльності України у сфері боротьби зі злочинністю, міжнародного механізму з протидії злочинності за участю України на двосторонньому, регіональному й універсальному рівнях.

Практичне значення наукової статті полягає в тому, що викладені положення можуть бути використані в науково-дослідницькій сфері для подальших наукових досліджень цієї проблеми, у науково-освітній сфері – під час викладання навчальних дисциплін, у науково-методичній сфері – з метою вдосконалення, розробки навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, а також у практичній сфері.

Потрібно відмітити, що важливим зовнішньополітичним завданням для нашої держави є формування безпечного міжнародного середовища, розвиток кооперації у протидії транснаціональній злочинності у глобальному і регіональному вимірах, що є найважливішими гарантіями суверенного розвитку України. Держава прагне забезпечити для себе гідний геополітичний статус повноцінного й рівноправного суб'єкта в системі міжнародних відносин, надійного партнера у вирішенні будь-яких питань, що стосуються співпраці у протидії злочинності.

Нормативно-правовим забезпеченням міжнародного співробітництва України у боротьбі зі злочинністю є чимало законодавчих актів, міжнародних угод, які в сукупності визначають засади зовнішньої політики держави у сфері протидії злочинності. Так, ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері відносить проведення активної міжнародної політики України щодо участі в міжнародному співробітництві у боротьбі з міжнародною злочинністю, міжнародним тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією, міжнародними організованими злочинними угрупованнями тощо [1]. У ст. 7 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. передбачається, що «міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю ґрунтується на нор-

мах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах» [2]. У ст. 3 Указу Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 р. однією зі стратегічних цілей, пріоритетів та завдань політики національної безпеки України визначено участь нашої держави у «багатосторонніх заходах з протидії розповсюдженню зброї масового ураження, тероризму, транснаціональній організованій злочинності, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків та іншим викликам міжнародній безпеці» [3].

Аналіз історіографічних та наукотворчих засад свідчить про те, що співробітництво держав, у тому числі й України, у галузі боротьби зі злочинністю розвивається на трьох рівнях: двосторонньому, регіональному й універсальному.

Двосторонній рівень співробітництва у боротьбі зі злочинністю сягає своїм корінням давнини. За сучасних умов воно не тільки не втратило свого значення – його роль невпинно зростає. Двосторонні угоди дозволяють більш повно врахувати характер відносин між двома державами, їхні інтереси за кожною конкретною проблемою. У зв'язку із цим найбільшого поширення набули двосторонні угоди з таких питань, як надання правової допомоги у кримінальних справах, видача злочинців, передача засуджених осіб для відбування покарання в країні, громадянами якої вони є тощо.

За даними Міністерства внутрішніх справ та Міністерства закордонних справ України у договірній практиці України на сьогодні налічується кілька десятків таких угод. Здебільшого це договори про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах. У частині, що стосується кримінально-процесуальної сфери, ці угоди регулюють порядок взаємодії судово-слідчих органів двох країн у процесі здійснення кримінального переслідування осіб, що перебувають поза межами тієї держави, на території якої скоєно злочини. Міждержавні й міжурядові двосторонні угоди зазвичай супроводжуються міжвідомчими, у яких конкретизується співробітництво окремих відомств, наприклад Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державної митної служби України, більш детально визначаються їхні завдання, порядок вирішення питань, що належать до їхньої компетенції [4].

Окрім двостороннього, Україна здійснює співробітництво й на регіональному рівні,

що можна пояснити збігом інтересів і характером відносин країн певного регіону.

Практика міжнародного співробітництва національних правоохоронних структур свідчить про те, що вагома робота в цьому напрямі проводиться з Радою Європи. Про високий рівень такого співробітництва свідчать конвенції: Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 16 січня 1998 р.); Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 16 січня 1998 р.); Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 1970 р. (підписана Україною 9 червня 2000 р., ратифікована 26 вересня 2002 р.); Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 1972 р. (ратифікована Україною 28 вересня 1995 р.); Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 1990 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 26 січня 1998 р.); Конвенція про передачу засуджених осіб від 1983 р. (ратифікована Україною 28 вересня 1995 р.) [5] тощо.

Активну зовнішню політику у сфері юстиції, свободи та безпеки Україна проводить з Європейським Союзом. Одним із позитивних результатів налагодження співробітництва України з ЄС у галузі протидії злочинності є підписання 4 грудня 2009 р. Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво [6]. Першочергово підписання цієї Угоди між Україною та Європол викликане необхідністю посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби зі злочинністю. Так, метою Угоди є посилення співробітництва країн-членів Європейського Союзу з Україною через Європол у сфері запобігання, виявлення, припинення та розслідування найнебезпечніших транснаціональних злочинів, а саме: незаконний обіг наркотиків; злочини, пов'язані з ядерними та радіоактивними речовинами; нелегальна контрабанда іммігрантів; торгівля людьми; злочини, пов'язані з автотранспортними засобами; підробка грошових знаків та інших платіжних засобів; нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням грошей.

Укладення Угоди між Україною та Європол про стратегічне співробітництво не тільки сприяє діяльності України у сфері боротьби з організованою злочинністю на наці-

ональному та міжнародному рівні, але й засвідчує прагнення нашої країни до поглиблення практичної взаємодії з європейськими правоохоронними інституціями.

Сьогодні, крім держав-членів Європейського Союзу, за двосторонніми стратегічними та оперативними угодами Європол співпрацює також із Канадою, США, Ісландією, Норвегією, Росією, Швейцарією, Туреччиною, Албанією, Боснією і Герцеговиною, Хорватією, Македонією, Молдовою й такими міжнародними організаціями, як Європейський банк розвитку та заощаджень, Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), Всесвітня митна організація (WCO) та Європейський центр контролю за наркотиками і наркоманією (EMCDDA) [7].

За домовленістю сторін, наступним кроком співпраці між Україною та Європейським союзом має стати укладення угоди про оперативне співробітництво, яка надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін інформацією, але й безпосередньо брати участь у спільних оперативних заходах з розслідування міжнародних кримінальних злочинів, що скоюються як на території України, так і на території держав-членів ЄС. Передумовою укладення оперативної угоди є ратифікація 6 липня 2010 р. Україною Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 1981 р. та Додаткового протоколу до неї [8].

Важливим вектором зовнішньополітичної діяльності України є налагодження співробітництва у галузі протидії злочинності з державами-учасниками СНД. Актуальність такого співробітництва особливо очевидна й пояснюється перш за все тим, що відкриті кордони держав-учасниць СНД дозволяють численним злочинним формуванням проникати без перешкод на територію інших держав, вчиняти злочини й уникати кримінальної відповідальності.

Соціально-політичні зміни в Україні й інших державах – учасниках СНД зумовили необхідність терміново забезпечити належну правову і практичну базу міжнародного співробітництва національних правоохоронних органів. Така взаємодія припускає, по-перше, розробку погоджених програм боротьби зі злочинністю; по-друге, підготовку й підписання відповідних угод про правову допомогу; по-третє, створення міждержавних органів для забезпечення взаємодії правоохоронних органів цих держав.

Результатом активної зовнішньої політики

України й інших держав-учасників СНД у сфері формування договірно-правової бази взаємодії національних правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю стало підписання ряду документів багатостороннього співробітництва. Серед них можна назвати: Конвенцію про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 р., яка регламентує співробітництво з питань видачі злочинців; здійснення кримінального переслідування; розгляд справ, підсудних судам двох або декількох держав; передача предметів, що використовувалися при скоєнні злочинів; обмін інформацією про звинувачувальні вироки й судимості тощо; Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1997 р.; Договір про правову допомогу та співпрацю між органами прокуратури від 1992 р., угоди, укладені міністерствами внутрішніх справ держав – учасників СНД про співробітництво в боротьбі зі злочинністю («Про взаємодію Міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби зі злочинністю» від 1992 р.; «Про взаємовідносини Міністерств внутрішніх справ у сфері обміну оперативнорозшуковою інформацією» від 1992 р.; «Про співробітництво Міністерств внутрішніх справ у галузі забезпечення матеріально-технічними засобами і виготовлення спеціальної техніки» від 1992 р.; «Про співробітництво Міністерств внутрішніх справ з техніко-криміналістичного забезпечення оперативнослужбової діяльності» від 1993 р.; «Про співробітництво Міністерств внутрішніх справ у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 1994); а також Договір про співробітництво держав-учасників СНД у боротьбі з тероризмом від 1999 р., Договір про порядок перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав – учасників СНД від 1999 р., Договір держав-учасників СНД про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом і фінансуванню тероризму від 2007 р. тощо [9].

Сьогодні міжнародна співпраця України з державами-учасниками й органами СНД у сфері протидії злочинності здійснюється в рамках реалізації п'яти програм: Міждержавної програми спільних заходів боротьби зі злочинністю на 2008–2010 рр., Програми співпраці держав – учасників СНД у боротьбі з незаконним оборотом наркотичних засобів,

психотропних речовин і їх прекурсорів на 2008–2010 рр., Програми співпраці держав – учасників СНД у боротьбі з тероризмом та іншими насильницькими проявами екстремізму на 2008–2010 рр., Програми співпраці держав – учасників СНД у протидії незаконній міграції на 2009–2011 рр. і Програми співпраці держав – учасників СНД у боротьбі з торгівлею людьми на 2007–2010 рр. [10].

У перебігу розвитку співробітництва між державами досить швидко виявилось, що не можна обмежитися двосторонніми й регіональними угодами. Стало зрозуміло, що деякі види злочинів зачіпають інтереси всього світового співтовариства, і це створило передумови для налагодження міжнародного співробітництва держав у зазначеній сфері на універсальному рівні.

Важливою ланкою в системі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю є Організація Об'єднаних Націй. У ст. 1 Статуту ООН однією з її цілей проголошується здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру. До сфери соціальної і гуманітарної діяльності ООН належать питання попередження злочинності, боротьби з нею і поводження з правопорушниками. Зазначені питання стали предметом систематичного розгляду Генеральною Асамблеєю ООН, Радою Безпеки ООН, Економічною і Соціальною Радою ООН.

Україна як одна з держав-фундаторів ООН надає особливого значення діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики.

Упродовж майже 65-річної історії членства в ООН Україна зробила суттєвий внесок у її діяльність у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. За час свого членства в Раді Безпеки ООН, Економічній і Соціальній Раді ООН, Раді ООН з прав людини, Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісії з наркотичних засобів, Статистичної комісії та інших органах, Україна проводила активну діяльність щодо вироблення міжнародних механізмів з протидії міжнародній злочинності.

Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних

зусиль для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН. На 56-й сесії Генеральної Асамблеї та засіданнях Ради Безпеки ООН делегацією України було виголошено низку ініціатив, спрямованих на активізацію міжнародного співробітництва в цій сфері. Під час Всесвітнього Саміту у 2005 р. Україна поряд із США, Росією, Канадою та Францією увійшла в першу п'ятірку держав, які підписали Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму. Наразі наша держава є учасником усіх універсальних антитерористичних міжнародних договорів [11].

Серед зовнішньополітичних пріоритетів України у сфері боротьби зі злочинністю є підтримання й розвиток співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції (Інтерполом), провідною і водночас унікальною міжнародною правоохоронною організацією.

Завдяки винятковій структурі, правовій базі й технічному оснащенню Інтерпол здатний ефективно й раціонально координувати міжнародне поліцейське співробітництво, а також брати безпосередню участь у попередженні та локалізації злочинності. До повноважень Інтерполу належать координація спільних операцій поліцейських підрозділів різних країн щодо боротьби з наркобізнесом, торгівлею людьми, тероризмом, сприяння узгодженості й одночасності їх проведення, а також оголошення міжнародного розшуку злочинців, які переховуються від правосуддя.

Україну було прийнято до Міжнародної організації кримінальної поліції у 1992 р. Повноправним членом цієї організації наша держава стала в 1993 р. після створення Національного центрального бюро Інтерполу [12]. За цей період пройдено нелегкий шлях становлення, розвитку і визнання українського Бюро Інтерполу як одного з передових підрозді-

лів, що представляє інтереси держави на міжнародному рівні.

Сьогодні до Міжнародної організації кримінальної поліції входить 181 країна. За 80 років її існування створено широку систему взаємодії, зокрема із застосуванням найсучасніших інформаційних технологій з розгалуженою мережею комп'ютерних баз даних. Завдяки можливостям Інтерполу Україна змогла вирішити безліч питань, пов'язаних із налагодженням співробітництва із правоохоронними органами багатьох зарубіжних держав.

Необхідно зауважити, що міжнародне співробітництво України зводиться не лише до здійснення практичних заходів для розкриття злочину, розшуку і видачі злочинців зацікавленій державі. Важливим чинником ефективної протидії будь-яким проявам злочинності є налагодження співпраці між державами щодо обміну досвідом; проведення наукових досліджень; надання професійно-технічної допомоги; обміну й навчання фахівців у міжнародних і національних центрах тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що Україна у здійсненні своєї зовнішньої політики намагається забезпечити політичний, ідеологічний та організаційний вплив на існуючий міжнародний механізм з протидії злочинності, який би, з одного боку, відповідав національним інтересам нашої держави, а з іншого – відбивав тенденції розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі. Віднесення проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю до важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності України буде сприяти підвищенню авторитету держави в цілому, оскільки від нашої готовності до міжнародної співпраці у зазначеній сфері залежить престиж держави в очах міжнародної спільноти.

Література

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
3. Про Стратегію національної безпеки України : указ Президента України від 12 лют. 2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
4. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як історико-правове явище / Є. Зозуля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=41902.
5. Про передачу засуджених осіб : конвенція від 21 берез. 1983 р. № 112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l.doc2.nsf/link1/МИ83КОЗИ.htm.
6. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 груд. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

7. 4 грудня 2009 р. – підписання угоди про стратегічну співпрацю України з Європолом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/38417.htm>.

8. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : конвенція від 28 січ. 1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

9. Офіційний сайт Виконавчого Комітету Співдружності Незалежних держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cis.minsk.by>.

10. Доклад о ходе выполнения программ сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств в борьбе с преступностью, терроризмом, незаконным оборотом наркотиков, незаконной миграцией и торговлей людьми [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cis.minsk.by>.

11. Діяльність України в рамках ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4263.htm>.

12. Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. № 220 // Збірник Постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 2. – С. 114.

Надійшла до редколегії 13.08.2010
